

PLANINSKA ZVEZA SLOVENIJE
Komisija za varstvo gorske narave
Usposabljanje za: Varuh gorske narave

Andreja Vidali
PD Grmada Celje

**OBNOVA GRS ZAVETIŠČA
NA OKREŠLJU
V LUČI DOBRE NARAVOVARSTVENE PRAKSE**

Seminarska naloga

Mentorica: Marjeta Keršič Svetel

Laško, september 2015

KAZALO

UVOD	2
NAMEN NALOGE	2
1 NARAVNOGEOGRAFSKI OKVIR	2
2 NARAVOVARSTVO KAMNIŠKO-SAVINJSKIH ALP IN OKREŠLJA	4
2.1 ZAČETKI NARAVOVARSTVA.....	4
2.2 ZAVAROVANO OBMOČJE DANES	5
2.3 ZAVAROVANJA PO VELJAVNI ZAKONODAJI	7
3 ZAČETKI PLANINSTVA IN REŠEVANJA V SAVINJSKIH ALPAH	8
4 GRS BAJTA SKOZI ČAS	9
5 DOLOČITEV LOKACIJE, ARHITEKTURNI IZBOR	12
6 UPRAVNO-PRAVNI PRISTOP	12
7 SPECIFIČNOSTI GRADNJE	13
7.1 EKOLOŠKA SANACIJA	14
8 POSLUH ZA VREDNOTE ZAVAROVANEGA OBMOČJA	15
ZAKLJUČEK	18
VIRI IN LITERATURA	19

KAZALO SLIK

Slika 1: Slap Rinka in Orlovo gnezdo	3
Slika 2: Krnica Okrešelj, Rinke v meglicah.....	4
Slika 3: Na vlažnih travnikih Okrešlja je pogosta navadna pogačica (Trollius europaeus).....	6
Slika 4: Kranjska lilija (Lilium carniolicum) sodi med zaščitene rastline in je uvrščena na rdeči seznam ogroženih rastlin	7
Slika 5: GRS zavetišče konec 60. let prejšnjega stoletja.....	10
Slika 6: GRS zavetišče v letih 1993-2012 (Čajzovo zavetišče)	11
Slika 7: Požar, november 2012	12
Slika 8: Gradnja v režiji gorskih reševalcev, Dejzi, prva ženska inštruktorica gorskega reševanja v Sloveniji, pri delu	14
Slika 9: Vgradnja biološke čistilne naprave.....	15
Slika 10: Novo GRS zavetišče, april 2014	16
Slika 11: Ohranitev naravne in kulturne dediščine okolja	16
Slika 12: Preproga pisanega cvetja	17

UVOD

Namen naloge

V letu 2012 je zavetišče Gorske reševalne službe – postaje Celje na Okrešlju pogorelo do tal. Obnove gorskega zavetišča se je GRS Celje lotila takoj.

Namen naloge je prikazati, kako z odgovornim in pozitivnim odnosom do varstva naravne in kulturne dediščine ob upoštevanju ranljivosti gorske krajine - ledeniške krnice, kot je Okrešelj, ob upoštevanju arhitekturnih zakonitosti Solčavskega in z izbiro okoliških gradbenih materialov pristopiti k obnovi zavetišča, da se ta z izgradnjo v celoti vklaplja v okolje ter upošteva tudi vse zakonitosti s področja graditve objektov, ohranjanja in varstva narave ter varstva voda.

1 Naravnogeografski okvir

Okrešelj je stara slovenska beseda za krnico - polkrožno zaprto kotanjo pod visokimi in strmimi pobočji v gorah, v kateri se je v obdobju pleistocenske poledenitve zbiral in kopičil led, ki je počasi erodiral kamenino ter v njej izoblikoval kotanjo, ki jo imenujemo krnica. Led je pozneje polzel v dolino, za sabo pa pustil višinske stopnje, preko katerih se pogosto pretaka voda.

Najlepši in tudi največji slovenski okrešelj je Okrešelj nad Logarsko dolino. Leži na nadmorski višini okoli 1400 m, na severovzhodnem predelu Kamniško-Savinjskih Alp. Okrešelj je ledeniška krnica, katere slikoviti amfiteater zapirajo strme stene Turske gore, Rink, Križa in Mrzle gore. Zanimiva je zaradi številnih visokogorskih kraških pojavov ter pestre planinske flore in vegetacije. Izpod Okrešljevih apnenčastih plosč prihajajo na dan izvirne vode Savinje, ki preko mogočnega slapa Rinka padajo 90 m globoko v ledeniško preoblikovano Logarsko dolino. Geografsko gledano, sodi Okrešelj zaradi povirja Savinje na Štajersko. Po pastirskem in planinskem izročilu pa pripada »Solčavcem«.



Slika 1: Slap Rinka in Orlovo gnezdo



Slika 2: Krnica Okrešelj, Rinke v meglicah

2 Naravovarstvo Kamniško-Savinjskih Alp in Okrešlja

2.1 Začetki naravovarstva

V letu 1919 je bil na slovenskih tleh ustanovljen Odsek za varstvo prirode in prirodnih spomenikov. Odsek je sestavil Spomenico, ki je prvi celovit slovenski naravovarstveni program in eden prvih v Evropi. V Spomenici so bili navedeni trije predlogi zavarovanja območij: zavarovanje doline Triglavskih jezer kot Alpski varstveni park, zavarovanje ogroženih rastlinskih in živalskih vrst ter zavarovanje območja Kamniško-Savinjskih Alp.

Predlagatelji zavarovanja območja Kamniško-Savinjskih Alp v Spomenici navajajo razloge za zavarovanje:

- izjemna lepota in neokrnjenost narave,
- višina Kamniško-Savinjskih Alp do 2400 m,

- zelo zanimivo alpsko rastlinstvo in živalstvo, ki predstavlja precej vrst, ki jih drugje ne najdemo,
- zanimiva geotektonska zgradba in ugodna lega.

Med 1. in 2. svetovno vojno je Slovensko planinsko društvo oz. Savinjska podružnica slovenskega planinskega društva odkupila območje Okrešlja v Logarski dolini; eden izmed razlogov za odkup je bilo zavarovanje območja. Za namen zavarovanja je Savinjska podružnica že dala narediti table z napisom: »Narodni park Logarska dolina - Okrešelj, ščitite rastlinstvo in živalstvo«. Domačini so vrsto let živeli v prepričanju, da je na tem območju nastal narodni park Logarska dolina - Okrešelj. V resnici je bil pravno zavarovan šele s sprejetjem odloka Občine Mozirje, ki je v letu 1987 razglasila Logarsko dolino z Okrešljem za krajinski park. (Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti ter kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju Občine Mozirje, Mozirje 1987).

2.2 Zavarovano območje danes

Krnica Okrešelj je spoznana kot redek, zanimiv naravni pojav, pomemben ekosistem in krajina. Zanimiva je predvsem z geomorfološkega in botaničnega vidika ter zavarovana kot površinska geomorfološka naravna vrednota in zaradi raznolike, redke flore hkrati botanična naravna vrednota.

Na površinah, kjer je gozd posekan, so prisotni vlažni travniki gorskega sveta z značilnimi gorskimi in visokogorskimi tratami. Spomladi se tu bohotijo pogačice, zlatičevke s prepoznavnimi velikimi kroglastimi cvetovi, po tleh preproge plahtice, priznane zdravilne rastline. Poleti ni redka prisotnost kranjske lilije - zlatega jabolka, ki je zaščitena od leta 1947 in sodi na rdeči seznam ogroženih rastlin. Višje je razvita predvsem združba dlakavega sleča in navadnega slečnika z rušjem *Rhododendrum*-*Rhododendretum*, ki se pogosto prepleta s pasom alpskih travnišč, prisotna je flora melišč in skalnih razpok (Rastlinstvo na meliščih KSA, Geografski obzornik 1-2, 2013).



Slika 3: Na vlažnih travnikih Okrešlja je pogosta navadna pogačica (*Trollius europaeus*)



Slika 4: Kranjska lilija (*Lilium carniolicum*) sodi med zaščitene rastline in je uvrščena na rdeči seznam ogroženih rastlin

Izjemnost, redkost in ekosistemska pomembnost ter ohranjenost območja se izkazujejo predvsem v bogastvu življenjskih okolij, ki jih krnica nudi, saj je umeščena na gozdni meji alpskega sveta. Pestro okolje dopolnjujejo melišča, občasno tekoča voda, kotanje, velika je prisotnost redkih in ogroženih vrst, med katerimi so tudi zavarovane.

2.3 Zavarovanja po veljavni zakonodaji

Po določilih Zakona o ohranjanju narave (UL RS, št. 96/2004, 46/14) je naravna vrednota poleg redkega, dragocenega ali znamenitega naravnega pojava tudi drug vreden pojav, sestavina oziroma del žive ali nežive narave, naravno območje ali del naravnega območja, ekosistem, krajina ali oblikovana narava.

Posebno varstveno območje (območje Natura 2000) je ekološko pomembno območje, ki je na ozemlju EU pomembno za ohranitev ali doseganje ugodnega stanja živalskih in rastlinskih

vrst, njihovih habitatov ter habitatnih tipov. Posebna varstvena območja tvorijo evropsko ekološko omrežje, imenovano Natura 2000.

Ekološko pomembna območja so: območja habitatnih tipov, ki so biotsko izjemno raznovrstni ali dobro ohranjeni, kjer so habitati ogroženih ali endemičnih rastlinskih ali živalskih vrst in habitati vrst, ki so mednarodno pomembni ali ki drugače prispevajo k ohranjanju biotske raznovrstnosti.

Vrednost narave Okrešlja je prepoznala tudi država in v okviru Zakona o ohranjanju narave za namen ohranjanje biotske raznovrstnosti in varstva naravnih vrednot Okrešlju dodelila več naravovarstvenih statusov:

- Zavarovano območje Krajinski park Logarska dolina z Okrešljem,
- Natura 2000 območje Kamniško-Savinjske Alpe ID 3000264,
- Ekološko pomembno območje Kamniško-Savinjske Alpe ID 11300,
- Naravna vrednota Logarska dolina ID 406,
- Naravna vrednota Okrešelj ID 417.

3 Začetki planinstva in reševanja v Savinjskih Alpah

Prvopristopniki na območju Savinjskih Alp (Frischauf ves čas uporablja termin Savinjske Alpe) so bili pastirji, lovci in kmetje, ki jim je gorski svet omogočal preživetje. Od srede 18. st. so Savinjske Alpe že obiskovali in raziskovali razni naravoslovci: botaniki, geologi, zoologi. K razširjanju slovesa lepot Savinjskih Alp in pokončni drži slovenskih planincev je v tem času (19.st.) največ prispeval Johannes Frischauf, ki je Savinjske Alpe prvič obiskal leta 1861. Načrtno jih je raziskoval in jih sistematično popisoval. V solčavskih planinah ima Frischauf veliko zaslug za načrtovanje in urejanje planinskih poti, zavetišč in postavitve planinskih koč (T. Poličnik, dipl. delo, 2008).

Postopoma se je markiralo mnogo poti in gradilo vedno več planinskih koč. Savinjske Alpe so postajale dostopnejše širšim množicam. Zaradi razširjanja glasu o lepotah Logarske doline se je iz leta v leto povečevalo število turistov in tudi število gornikov, planincev.

Ob tem se je sčasoma pokazala potreba po strokovni pomoči tistim obiskovalcem gora na tem območju, ki so zašli v nesrečo. V visokem gorovju je večkrat prišla do izraza pristna narava, ki je vabila in klicala po obisku, a se je hitro spremenila in tudi pokazala v vsej svoji pogubni moči. Nesreče so se množile, ko so pričeli obiskovati gore prvi »turisti«. Tako so takrat imenovali vse, ki so zahajali v ta svet iz želje po doživetju lepega, iskali pa so tudi zdravja in si nabirali novih moči.

Prvi reševalci so bili iz vrst izkušenih domačinov, poznavalcev razmer in terena, kmetov, lovcev, pastirjev, ki so pomagali drug drugemu in tudi obiskovalcem. Ko se je razširil »turistovski promet«, so nastopili v tej vlogi avtorizirani gorski vodniki.

S povečanjem obiska v gorah se je povečala potreba po organiziranem reševanju in usposobljenih reševalcih. Tako so pričeli ustanavljati reševalne odseke. Pri savinjski podružnici SPD so sledili razvoju in prvi rešilni odsek je bil ustanovljen leta 1931 v Celju. Kot zelo dober organizator reševanja pri nesrečah v Savinjskih Alpah se je izkazal tudi predsednik savinjske podružnice Fran Kocbek. (Marko Gabrovšek, kronika postaje, zbornik GRS 2011).

V času med letoma 1945 in 1952 je bila v savinjskem prostoru organizirana Gorsko reševalna baza Celje, med letoma 1952 in 2006 pa je pri Planinski zvezi Slovenije delovala komisija za GRS, postaja Celje. Po letu 2006 se je Gorska reševalna služba - GRS organizacijsko preoblikovala v samostojno organizacijo Gorsko reševalno zvezo Slovenije, znotraj katere je 17 postaj, med njimi tudi postaja Celje. V letu 2011 je GRS Celje praznovala 80-letnico svojega delovanja.

4 GRS bajta skozi čas

Fran Kocbek že leta 1905 v svoji knjigi Savinjske Alpe omenja pastirsko kočo v zavetju ogromne skale na Okrešlju, ki je služila za zavetišče pastirjem, ki so na Okrešlju pasli živino. Pastirska bajta je bila predhodnica današnjega zavetišča. Po drugi svetovni vojni so v njej domovali graničarji, ki so čuvali mejo s sosednjo Avstrijo.

Aktivna prisotnost v gorah in trdo delo je leta 1960 pripeljalo gorske reševalce do odločitve, da zgradijo na Okrešlju svoje zavetišče. Le-to je bilo predano svojemu namenu leta 1962, vendar ga je plaz izpod Turske gore v naslednji zimi hudo poškodoval.

Nekako v tem času si je vojska hotela na Okrešlju postaviti novo karavlo. Da bi Okrešelj obvarovali pred novogradnjami, so sklenili kompromis in zavetišče GRS z doplačilom odstopili takratni JLA za karavlo, celjska GRS pa je v zameno dobila karavlo, to je staro pastirsko kočo pod skalo na travniku. Takrat so kočo temeljito prenovili, v njej uredili skladišče opreme in jo usposobili za bivanje, da so lahko bili v primeru nesreče v tem delu Savinjskih Alp čimprej na razpolago. V hlevu v zadnjem delu so uredili zimsko sobo za potrebe planincev.



Slika 5: GRS zavetišče konec 60. let prejšnjega stoletja

Koča je bila še enkrat temeljito prenovljena v začetku 90. let prejšnjega stoletja in predana svojemu namenu leta 1993. Konec prejšnjega stoletja je bila do koče speljana tudi elektrika in

tako je zavetišče postalo pomembna točka celjskih reševalcev zaradi stalne povezave preko UKV zvez z dolino in s sosednjimi postojankami v gorah.



Slika 6: GRS zavetišče v letih 1993-2012 (Čajzovo zavetišče)

Po pripovedovanju gorskih reševalcev je koča, čeprav je bila temeljito prenovljena, imela dušo. Bila je prijazna, topla, polna spominov. V zimskih večerih, v dobrih razmerah v stenah nad Okrešljem, se je v njej gnetlo tudi po petdeset ljudi. Nudila je zavetje reševalcem, ko so mnogokrat ponoči čakali, da se zdani in da bodo z reševalno akcijo lahko nadaljevali. (Brane Povše, Gore in ljudje, junij 2014). V spomin na dobrega prijatelja, alpinista, smučarja in gorskega reševalca je nosila ime Čajzovo zavetišče.

Novembra 2012 je požar zavetišče popolnoma uničil. Od zavetišča ni ostalo nič. Zgorela je tudi vsa reševalna oprema, ki je bila v skladišču pripravljena za čim hitrejšo posredovanje v primeru nesreče.

Gorski reševalci so bili trdno odločeni, da bodo zgradili novo zavetišče.



Slika 7: Požar, november 2012

5 Določitev lokacije, arhitekturni izbor

Seveda je bilo takoj jasno, da bo novo zavetišče GRS – postaje Celje postavljeno na lokaciji obstoječega zavetišča ob balvanu. Gre za lokacijsko izredno premišljeno pozicijo, kjer je verjetno prav zaradi previsne skale nastalo prvo zavetišče, ki je nudilo zasilno bivališče lovcem ali pastirjem. Lokacija je dragocena s stališča zgodovine gradenj na Okrešlju, saj vsebuje zanimiv etnografski element prvih začetkov gradnje v gorah (gradnja pod balvanom), ki jih v celotnih naših gorah ni veliko. Načrtovana nova gradnja ohranja spoštovanje do prve gradnje na tem mestu, katere bistvo je bilo upoštevanje balvana. (Miha Kajzer, idejni projekt, januar 2013). Idejni načrt je predvideval gradnjo objekta v obliki prelomljenega kamna, z dvojnim volumnom, s pogledi oken, usmerjenih proti balvanu in mimo njega v ostenja Turske gore. Zasnova je bila povsem moderna.

6 Upravno-pravni pristop

Gorski reševalci so se pri arhitekturni izbiri objekta odločili »za staro«. Pri načrtovanju so upoštevali tlorisno zasnovo in obliko starih dveh koč, pri gradnji so želeli ohraniti les ter tipično leseno solčavsko kritino.

Ker je objekt v celoti pogorel, ni bilo več mogoče govoriti o obnovi objekta, temveč o novogradnji. Po veljavni gradbeni zakonodaji za investitorja pomeni to obvezo po pridobitvi projektov, različnih soglasij in na koncu gradbenega dovoljenja.

Še pred tem je bilo treba razčistiti lastništvo parcele, na kateri je že prej stal objekt v lasti GRS, zemljišče pa je bilo v pretežni lasti Planinskega društva Celje. Za pridobitev lastništva parcele je GRS pristopil k novi geodetski odmeri ter postal večinski lastnik parcele 717/14 k.o. Logarska Dolina v površini cca 1.000 m².

Ker je nameravana gradnja potekala znotraj zavarovanega območja, je bilo treba za poseg v prostor upoštevati pogoje naravovarstvenega soglasja, ki ga je v postopku izdalo Ministrstvo za okolje in prostor, Agencija RS za okolje, Ljubljana. Pri izdaji gradbenega dovoljenja so bili določeni pogoji odvajanja meteornih in kanalizacijskih vod, pridobljeno je bilo soglasje Zavoda za varstvo kulturne dediščine, soglasje Zavoda za gozdove ter vodno soglasje in elektro soglasje. Zaradi gradnje v visokogorju so bili določeni pogoji in način izvedbe del.

7 Specifičnosti gradnje

Ob papirni vojni so gorski reševalci zaneseno, z lastnimi močmi, pristopili k delu.

Zaradi posebnosti gradnje (gradnja v visokogorju in specifična namembnost) dostop do stavbe z motornimi vozili ni bil mogoč. Omogočen je bil le peš dostop po obstoječih gorskih poteh. Predvideno je bilo, da se bo gradbeni material transportiral z vozili po obstoječi prometnici, v nadaljevanju se bo do Frischaufovega doma transportiral s tovorno žičnico. Od tam je bilo treba do lokacije gradnje material dostaviti ročno preko obstoječe gorske poti. Del gradbenega material je bil dostavljen s pomočjo helikopterja. Velik del materiala – prod, pesek, grušč, zlasti za pripravo tal in urejanje okolice, so reševalci sami prepeljali z okoliških melišč in suhih strug.

Leseni del objekta, ogrodje za brunarico, je tesar izdelal že v dolini. Les so nato pripeljali v Logarsko dolino in s pomočjo helikopterja Slovenske vojske na Okrešelj. Streha objekta je tipična lesena solčavska kritina, material v objektu je naraven, pretežno iz okolice.



Slika 8: Gradnja v režiji gorskih reševalcev, Dejzi, prva ženska inštruktorica gorskega reševanja v Sloveniji, pri delu

7.1 Ekološka sanacija

Star objekt komunalno ni bil urejen. Voda je bila kapnica, pozimi snežnica. Za objektom GRS je v oddaljenosti 50 m stal poljski WC, fekalni odpad so razkuževali z apnenim posipom. Zaradi prepustne podlage triasnih apnencev je obstajala nevarnost izpiranja, pronicanja fekalij v podtalje, potencialno je bila zaradi lokacije ogrožena tudi izvorna voda. V primerih, ko je v objektu prespalo tudi več 10 ljudi, je bila takšna ureditev popolnoma neprimerna.

Ne glede na določila zakonodaje so se graditelji zavedali, da je pri zagotavljanju komunalnega standarda (pitna voda, urejanje sanitarij in čiščenje fekalij) treba narediti korak naprej. Že v začetni fazi so iskali rešitve čiščenja. Rezultat je namestitev biološke čistilne naprave H2E, ki je locirana na severozahodni strani objekta. Primarni usedalnik iz odpadne

vode ločuje večje komunalne odpadke in trdne delce, medtem ko v odpadni vodi potekajo biokemični procesi. Očiščena odpadna voda je primerna za izpust v naravo in se odvaja v ponikovalnico na način, da erozijska ogroženost zemljišča ni povečana.

Oskrba s pitno vodo je zagotovljena iz obstoječega vodnega vira, za katerega je po predpisih Zakona o vodah izdano vodno dovoljenje.



Slika 9: Vgradnja biološke čistilne naprave

8 Posluh za vrednote zavarovanega območja

Gorskim reševalcem, alpinistom in drugim prostovoljcem je ob pomoči donatorjev uspelo postaviti novo zavetišče. Za izjemno delo, ko je bilo potrebno praktično ves material prinesiti na rokah, je bilo opravljenih preko 4.000 prostovoljnih delovnih ur.



Slika 10: Novo GRS zavetišče, april 2014



Slika 11: Ohranitev naravne in kulturne dediščine okolja

Z izgradnjo je objekt dobil podobo prave solčavske »holcerske« bajte. S skrbno umestitvijo v naravno okolje se je ohranila tudi kulturna dediščina okolja. Nedotaknjen se je v celoti ohranil prostor pred kočo, ki se navezuje na visokovreden osrednji planinski travnik na Okrešlju, botanično izredno pester, z nekaterimi izjemnimi, redkimi rastlinskimi vrstami, med katerimi so večina tudi zavarovane. Ohranjen je ostal prostor ognjišča, namenjen druženju zvečer na prostem, kar daje priložnost ohranjanju in razvijanju medčloveških odnosov. To je velik prispevek h kakovostnemu doživljanju zavarovanega območja, kot je Okrešelj.



Slika 12: Preproga pisanega cvetja

Zaključek

S posluhom za prostor in njegove nesnovne vrednote, s skrbno umestitvijo v naravno okolje in skrbjo za ohranjanje tradicionalne gradnje, je gorskim reševalcem GRS Celje z izgradnjo gorskega zavetišča uspelo ohraniti dragocen in občutljiv del naravnega okolja ter hkrati kulturno dediščino solčavskega.

Morda se gorski reševalci v celoti niti ne zavedajo, kako geološko, geomorfološko in ekosistemsko visoko vreden je prostor Okrešlja. Ni jim potrebno poznati zakonodaje, naravovarstvenih statusov, zakonskih obvez in določil, da se zavedajo izjemnosti Okrešlja. Njihov zgleden pristop pri gradnji in občuten odnos do Okrešlja presega domet trenutne slovenske zakonodaje. Okrešelj jih navdihuje s svojo prvobitnostjo, veličastnimi strmimi dvatisočaki, ki obdajajo krnico, s pisano preprogo gorskega cvetja, tišino, spomini. Zavedajo se, da je Okrešelj vredno ohranjati, varovati, ker ima za njih estetsko, simbolično, duhovno vrednost.

Bajta pa ima, čeprav še diši po novem, dušo, ki so ji jo že vdihnili ljudje.

VIRI IN LITERATURA

Poličnik, T. Zgodovinsko ozadje odkupa Logarske doline-Okrešlja za narodni park. Diplomsko delo. Ljubljana, 2008.

Zavod za varstvo naravne dediščine Celje, podatki o zavarovanih statusih, Celje, julij 2015

Zakon o ohranjanju narave (UL RS, št. 96/2004, 46/14)

Rastlinstvo na meliščih Kamniško-Savinjskih Alp. Geografski obzornik. Ljubljana, 2003.

Modular arhitekti, Idejni projekt, januar 2013.

Stoletje Frischaufovega doma na Okrešlju, Zbornik, Celje, 2008.

Marko Gabrovšek, 80 let GRS Celje, zbornik. Celje, 2011.

Povše, B. Otvoritev zavetišča GRS na Okrešlju. Najdeno 15. junija 2015 na spletnem naslovu: <http://www.gore-ljudje.net/novosti/107809/>

Fotografije: Brane Povše, Andreja Vidali